

BRANKO BERČIČ

Obetajoč literarni zgodovinar

Branko Berčič (Šmalčja vas pri Šentjerneju, 12. januar 1927 – Škofja Loka, 12. januar 2013) je bil v več pogledih izjemen, spoštovanja vreden in deležen strokovnjak, etično pokončen in dosleden, vzoren delavec. Gotovo sta ga tako oblikovala njegov rod in družina, pa tudi grob, a izzivov poln medvojni in povojni čas. Njegov univerzitetni študij na ljubljanski slavistiki se je pričel v zmedenem času takoj po drugi svetovni vojni, jeseni 1946, ko je bilo treba zaradi vojnih razmer najprej še dopolniti in zaokrožiti gimnazijsko izobraževanje. Z uredbo 23. maja 1945 je univerza v Ljubljani začela delovati v polnem obsegu. Univerzitetni učitelji so se postopoma vračali na svoja delovna področja, prihajali so novi. V prvem desetletju so v študijskem procesu še prevladovala tradicionalna načela.

Prva povojna študentska generacija slavistov na ljubljanski Filozofski fakulteti je še imela nekaj starejših profesorjev, ki so nadaljevali slovensko akademsko jezikoslovje in literarno zgodovino: Frana Ramovša, Rajka Nahtigala, Karla Oštirja, Franceta Kidriča in Antona Ocvirka. V času Berčičevega študija so se jim pridružili še nekoliko mlajši, a znanstveno in publicistično že uveljavljeni profesorji: Marja Boršnikova, Anton Slodnjak in Mirko Rupel. Ob njih seveda tudi nekaj rusistov in predavateljev za srbski in hrvaški jezik z njunima literaturama, saj so bili tedanji študentje slavisti deležni temeljite in široke slavistične izobrazbe.

Tedanji študij slavistike je na literarnovednem in jezikoslovnem področju temeljil na pozitivizmu. Prizadevnemu in nadarjenemu

študentu Branku Berčiču je to ustrezalo in si je dobro izostril občutek za biografski in razvojno zgodovinski pristop k literarnim ustvarjalcem in njihovim delom. Iskreno motiviran za poglobljen študij je diplomiral že pri triindvajsetih letih (oktobra 1950). V skladu s svojimi strokovnimi interesi je leta 1965 na Filozofski fakulteti promoviral za doktorja literarnih znanosti z disertacijo *Mladost Ivana Tavčarja ter osnove in začetki njegovega dela*. Disertacija je leta 1971 doživela tudi knjižni natis pri Slovenski matici (*Mladost Ivana Tavčarja*) z dodano izčrpno preglednico in popisom Tavčarjevega rodu. Knjiga je predvsem bistveno dopolnila Tavčarjevo *Zbrano delo*, ki ga je urejala in objavljala Marja Boršnik. Berčičevo delo o Tavčarju temelji na preučevanju virov in se odlikuje z natančnostjo in zgolj na dejstvih temelječem sklepanju.

Berčičevo literarnovedno raziskovanje se ni izčrpalo zgolj z disertacijo in njeno prilagojeno knjižno izdajo. O tem predmetu je napisal še več člankov, objavljenih predvsem v domoznanski reviji (zborniku) *Loški razgledi*, ki jo je več let tudi urejal. Sodelavci in prijatelji iz Škofje Loje so najbolj cenili in poudarjali prav njegovo veliko požrtvovalnost in skrb za visoko strokovnost te publikacije, ki še danes izhaja, za kar je v veliki meri zaslužen prav Branko Berčič. Poudariti je treba, da je publikacija, ki je v desetletjih menjala podobo od časopisa in revije do zborniške knjižne podobe, edinstvena te vrste v Sloveniji. Prihodnje leto bo poteklo že 50 let njenega neprekinjenega izhajanja. Priložnostne zbornike seveda izdajajo številne slovenske občine, a tako stabilnega ima samo Škofja Loka. V bežnem pregledu njegovega literarnozgodovinskega dela naj ob Tavčarju navedemo še Berčičevo spremno študijo k Jurčičevemu *Desetemu bratu* (1967), le omenimo pa lahko številne članke o slovenskih literarnih ustvarjalcih 19. in 20. stoletja v *Enciklopediji Jugoslavije* zagrebškega Leksikografskega zavoda ter krajše prispevke in recenzije v slovenski in jugoslovanski periodiki.

Vizionarski bibliotekarski specialist

Berčič je torej pričel svoje literarnozgodovinsko delo s Tavčarjem, a njegovo poglavitno delo pripada preučevanje slovenskih knjig iz 16. stoletja. K temu ga je pripeljal njegov bibliotekarski poklic, v katerega je vstopil še čisto mlad, takoj po diplomi, in v katerem je napredoval do najvišjih možnih stopenj in mu ostal zvest do konca. V Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani je Berčiča pripeljal Mirko Rupel, ki je bil njen ravnatelj od 1946 do 1963. Gotovo je bil prepričan o Berčičevi usposobljenosti in motiviranosti za delo, da mu je takoj zaupal delo v rokopisnem oddelku, ki je bil in je še ponos te knjižnice. Od 1946 do 1962 ga je vodil Alfonz Gspan, bibliotekar, literarni zgodovinar, pesnik, leksikograf, pedagog, urednik in prevajalec. Nasledil ga je seveda Branko Berčič, ki je bil vodja rokopisnega oddelka v letih 1962–1969 in 1972–1974; vmes je bil pomočnik republiškega sekretarja za prosveto in kulturo. Čeprav mu upravno-politično delo ni posebej ustrezalo, je takrat storil marsikaj koristnega za kulturo in izobraževanje, še posebej za knjižnice. V letih 1974–1976 je bil pomočnik ravnatelja (Jara Dolarja) in nato ravnatelj (1976–1980), zadnji iz kroga strokovnjakov, kajti poslej so bili vodilni delavci Nuka postavljeni strankarsko-politično. V letih svoje upravne in ravnateljske službe je poskrbel za postavitev pravnih in programskih temeljev slovenskega knjižničarstva in knjižnične mreže. Tedanja slovenska skupščina je po vrsti sprejela nekaj pomembnih pravnih aktov s tega področja; najprej koncepcijo sodobnega razvoja slovenskega knjižničarstva, potem pa še zakona o obveznem oddajanju tiskov in zakon o knjižničarstvu. Svoji matični ustanovi pa je Berčič začrtal daljnoviden program v spisu *Razvoj slovenske nacionalne knjižnice* (1978).

Strokovno bibliotekarsko zavzetost in odgovornost je od leta 1981 izpričeval kot višji predavatelj na katedri za knjižničarstvo Pedagoške akademije v Ljubljani, že naslednje leto pa je bil izvoljen za rednega profesorja. Leta 1987 je bil imenovan za predstojnika Oddelka za bibliotekarstvo na Filozofski fakulteti, ki ga je v veliki meri ustanovil sam in zanj pripravil strokovne in organizacijske podlage. Leto kasneje je bil izvoljen v naziv rednega profesorja za bibliotekarstvo. Upokožil se je 1990 in prejel naziv zaslužni profesor.

Na področju bibliotekarstva se je Berčič posvečal razvoju knjižnic, tiskarstva in knjigarstva, organizaciji knjižničarske dejavnosti, organiziranosti in poslovanju knjižnic ter zaščiti in negi knjižničarskega gradiva. Raziskoval je fonde srednjeveških in novoveških rokopisov, inkunabul in drugih starejših tiskov, razvoj tiskarstva, sodobno problematiko slovenske narodne knjižnice ter stanje knjižničarstva na Slovenskem. Posebej se je ukvarjal z vprašanji bibliotekarskega strokovnega izobraževanja ter sodeloval pri izdelavi programov za študij bibliotekarstva na Slovenskem. Številna dela, ki jih je Berčič napisal o bibliotekarstvu, ga potrjujejo kot vrhunskega strokovnjaka na tem področju v Sloveniji. Svoja glavna dognanja, rezultate raziskav in izkušnje iz bibliotekarstva je strnil v publikaciji *O knjigah in knjižničarstvu: razvojne študije in analize* (Bibliothecaria; 8, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2000). Ne le za bibliotekarstvo, ampak tudi širše je pomembno Berčičevo zgodnje, obsežno in izredno temeljito delo *Tiskarstvo na Slovenskem* (Ljubljana, 1968). Podnaslovil ga je *Zgodovinski oris ob stoletnici organizacije slovenskih tiskarskih delavcev*, vendar je še več kot to, saj gre za temeljito analizo tiskarstva na naših tleh v dotedanjih štirih stoletjih in predstavitev vseh tiskarskih delavnic in njihovih poglobitvenih dosežkov, ne glede na nacionalnost njenih nosilcev ali jezik njihovih izdelkov. Knjiga ima ob 400 straneh besedila v dodatku tudi zelo koristne preglednice tiskarskih krajev (tudi ilegalnih v vojnih časih) in obsežno imensko kazalo s tiskarstvom povezanih krajev, organizacij in oseb ter celo zemljevid z označenimi tiskarskimi lokacijami. Čeprav naslov knjige navaja le tiskarstvo na Slovenskem, je Berčič na začetek umestil tudi dve poglavji o predzgodovini tiska in seveda o naših tiskih iz 16. stoletja. Zaradi strokovnih odlik ter bogastva podatkov, virov in iztočnic ta knjiga še po skoraj petih desetletjih ostaja temeljni priročnik o tiskarstvu na področju humanistike, dopolnjujejo pa jo novejše, ki bolj poudarjeno obravnavajo tehnološki razvoj tiskarstva.

Branko Berčič je bil tudi strokovni urednik in soavtor gesel s področja knjižničarstva v *Enciklopediji Slovenije* in *Enciklopediji Jugoslavije*. Tudi Evropo je seznanjal z bogastvom naši knjižnic in z razvojem našega knjižničarstva, npr. v zborniku *Das slowenische Bibliothekswesen* (Wien: Österreichische Institut für Bibliotheksforschung, Dokumen-

tations- und Informationswesen, 1976. Biblos – Schriften 84). Večstransko, a vselej s slovensko kulturno zgodovino povezano, je tudi njegovo uredniško delo pri revijah in zbornikih (*Loški razgledi; Knjižnica; Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen; Das slowenische Bibliothekswesen; Zbornik Narodne in univerzitetne knjižnice; Zakladi Narodne in univerzitetne knjižnice* idr.).

Berčičeve strokovne, delovne in etične odličnosti seveda ni bilo mogoče spregledati. Na svojem ožjem stanovske področju je prejel Čopovo diplomu,

26. aprila 2010 pa ga je predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk odlikoval z zlatim redom za zasluge za življenjsko delo na področju bibliotekarstva in literarne zgodovine. Filozofska fakulteta ga ohranja v trajnem spominu tako, da njen Oddelek za bibliotekarstvo vsako leto podeljuje po njem imenovane nagrade za dosežke v stroki.

Raziskovalec slovenskega reformacijskega slovstva

Ko je Branko Berčič leta 1951 pričel svoje delo v Rokopisnem oddelku slovenske nacionalne knjižnice, se mu je odpiralo predvsem delo pri obdelavi srednjeveškega rokopisnega gradiva in starejših slovenskih in tujih tiskov. Fondu inkunabul se je bolj temeljito posvečal Alfonz Gspan in o njem napisal obsežno znanstveno monografijo. Natančno in podrobneje je Berčič katalogiziral do tedaj le pregledno popisane srednjeveške rokopise, kodekse in fragmente, popis pa je s širšo kulturnozgodovinsko oznako objavil v knjižici *Mittelalterliche Handschriften der National- und Universitätsbibliothek in Ljubljana* (München: Rudolf Trofenik 1965. *Litterae Slovenicae* 3). Kataložno obdelavo je s sodelavci razširil še na poznejše rokopise in gradivo objavil v novo zasnovani zbirki *Katalog rokopisov Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani*; zanjo je pripravil štiri zvezke, dva kot avtor in dva v soavtorstvu. Starejše slovenske tiske in izbrane rokopise je predstavljal na večjih priložnostnih razstavah in jih komentiral v izčrpnih katalogih, npr. Ivan Cankar, 1969 (tudi v *Slavistični reviji*, 1969); Tiski od 15. do konca 18. stoletja, Trst, Celovec in Ljubljana, 1978; *Zakladi Narodne in univerzitetne knjižnice*, 1982 idr.

Za slovensko protestantistiko je prav gotovo najpomembnejši velik Berčičev prispevek k raziskovanju slovenskih knjig iz 16. stoletja. Preučevanje tako starega gradiva zahteva temeljito poznavanje gradivskih osnov, torej konkretnih primerkov tiskov in rokopisov v evropskih in slovenskih nahajališčih. Za literarnozgodovinsko in jezikoslovno preučevanje je pripravil temeljno knjigo *Das slowenische Wort in den Drucken des 16. Jahrhunderts* (München: Rudolf Trefenik, 1968; 268 str. besedila, 68 str. slik, prilog). Delo je še zmeraj izhodišče za nove raziskave in ga skoraj brez izjeme citirajo vsi raziskovalci slovenske reformacije. Gradivo zanj je Berčič dobil v popisih tiskov, ki jih je dalj časa ustvarjal in posamično objavljal Mirko Rupel, pa seveda iz lastnih najdb in popisov gradiva doma in v tujini.

V knjigi je Berčič popisal vse dotlej znane primerke protestantskih tiskov, ki vsebujejo tudi slovensko besedilo, zgolj tujejezičnih ni upošteval (tudi cirilskih in glagolskih ne). Ugotovil je, da jih hranijo v 60 nahajališčih po Evropi in izven nje, naštel je 203 skupaj znanih izvodov, novo registriranih 79; najbogatejšo zbirko ima Ljubljana (61 kosov, od tega 45 izvodov v NUK).

Knjižni popis vsebuje 56 enot (naslovov). V uvodu je Berčič razložil svojo metodologijo popisa, po kateri vsak zapis bibliografske enote vsebuje glavno značnico, tehniško in vsebinsko opombo in podatke o nahajališčih. Opis vsebine navaja oštevilčene strani začetkov in koncev vsakega besedila, posebej prazne strani, tiskovne napake (npr. v številčenju) idr. Bibliografski popisi so razvrščeni po kronološkem redu od 1515 (puntarski letak) do 1599 (Biblia sacra), v letih, ko je izšlo več knjig, te razvršča po času izida, če je znan. Knjiga ima še več dragocenih dodatkov in dopolnil: uvod (kratek pregled ustvarjalnosti, glavni avtorji, kratek pregled dosedanjih raziskav), kazalo avtorjev, kazalo tiskarskih krajev, literaturo in slikovne priloge (84 naslovnici).

Ob dolgoletnem preučevanju slovenskih protestantskih tiskov mu je seveda nastalo več krajših in daljših strokovnih spisov, ki jih je objavljal kot spremne študije, uvode in komentarje k reprintom slovenske protestantike ali v razstavnih katalogih. Pri tem je bil vselej izčrpen in natančen. Ker so ti prispevki pomembni za naše področje, jih navajamo v celoti (v skrajšani bibliografski podobi).

- Trubar, Primož. Abecedarium, 1555. Ljubljana: Cankarjeva založba 1965. (Priredba in spremna beseda)
- Trubar, Primož. Abecedarium und der klein Catechismus [...], 1550. Ljubljana: Cankarjeva založba »Trubarjev antikvariat«, 1966. (Spremna beseda)
- Trubar, Primož. Ena duhovska peissen subper Turke [...], 1567. Ljubljana: Cankarjeva založba »Trubarjev antikvariat«, 1966. (Priredba in spremna beseda)
- Trubar, Primož. Eni Psalmi, ta celi Catechismus [...], 1567. Ljubljana: Cankarjeva založba, Trubarjev antikvariat, 1967. (Spremna beseda)
- Dalmatin, Jurij. Biblia [...], 1584. Ljubljana: Mladinska knjiga (Monumenta litterarum Slovenicarum; izredna izdaja), 1968. (Priredba in spremna študija nastajanju Dalmatinove *Biblije*)
- Dalmatin, Jurij. Biblia [...], 1584. München: R. Trofenik, 1968. (Priredba in spremna študija v nemščini)
- Megiser, Hieronymus. Der Vaterunser : In Vierzig Sprachen, 1593. München: R. Trofenik (Litterae Slovenicae; 4), 1968. (Priredba in spremna beseda)
- Bohorič, Adam. Arcticae horulae [...], 1584. München: R. Trofenik (Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen; 4/1), 1969. (Priredba, predgovor in tehnična redakcija)
- Bohorič, Adam. Arcticae horulae [...], 1584. Ljubljana: Mladinska knjiga (Monumenta litterarum Slovenicarum; 7), 1970. (Priredba, spremna beseda, bibliografija)
- Trubar, Primož. Catechismus in der Windischenn Sprach [...] 1550. Ljubljana: Mladinska knjiga (Monumenta litterarum Slovenicarum; 8), 1970. (Priredba)
- Trubar, Primož. Cerkovna ordninga [...], 1564. München: R. Trofenik (Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen; 10/1), 1973. (Prevod nemškega uvoda in sklepne besede v slovenščino.)
16. [šestnajsto] stoletje – burno obdobje slovenske prebuje : (ob razstavi izbrane ga knjižničnega gradiva). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica (Zbornik Narodne in univerzitetne knjižnice; 3), 1984. (Soavtor)
- Parola e libro : riforma protestante slovena del XVI secolo : Beseda in knjiga. Trst: Narodna in študijska knjižnica, 1985. (Soavtor).

Branko Berčič ostaja prvi med slovenskimi bibliotekarji druge polovice 20. in prvega desetletja našega stoletja, v slovenski strokovno-znanstveni publicistiki veljavno ime z nad 480 objavami, v spominu prijateljev, sodelavcev in študentov pa tudi kot neutruđen, pokončen in plemenit človek.

BIBLIOGRAFIJA (Izbor)

Mittelalterliche Handschriften der National- und Universitätsbibliothek in Ljubljana. München: Rudolf Trofenik: 1965.

Das slowenische Wort in den Drucken des 16. Jahrhunderts. Abhandlungen über die slowenische Reformation. München: Rudolf Trofenik: 1968.

Tiskarstvo na Slovenskem. Ljubljana: Odbor za proslavo 100-letnice grafične organizacije na Slovenskem, 1968.

Mladost Ivana Tavčarja. Ljubljana: Slovenska Matica, 1971.

Katalog rokopisov Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani. Ljubljana: RSS, 1975.

Das slowenische Bibliothekswesen. Dunaj: Österreichisches Institut für Bibliothekforschung, 1975.

Vir

M. Hočevar: Dr. Branko Berčič : osebna bibliografija. Knjižnica 2007, letnik 51, št. 3-4, str. 243-280.

LITERATURA (Izbor)

G. Kocijan: Ob življenjskem jubileju Branka Berčiča, Jezik in slovstvo 1986/87, št. 5, str. 144-145.

G. Kocijan: Dr. Branku Berčiču ob življenjskem jubileju, Knjižnica 2001, št. 4, str. 163-167.

J. Urbanija: Prof. dr. Branko Berčič, 80-letnik, Delo 2007, št. 10 (13. jan.), str. 17.

J. Urbanija: Branko Berčič – 80 let, Jubilejni zbornik, Ljubljana 2007, str. 7-12.